

Хоспитализирана заболяемост в Република България за периода 1970-2013 г.

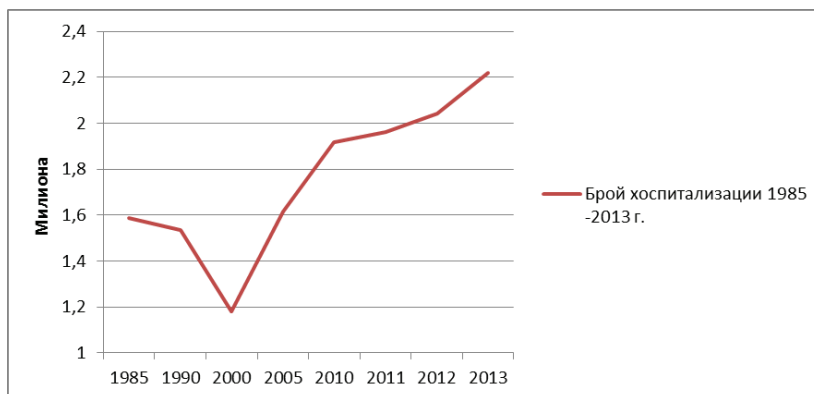
Минчо Вичев, Кирил Панайотов

Abstract: *Analysis of the trends in hospitalizations over the period 1970 – 2013 a. – overall and by ICD chapters. Rapid growth of the overall number of hospitalizations and some ICD chapters of diseases after year 2000.*

Key words: *hospitalized morbidity, overall and by ICD chapter of disease*

Един от основните показатели за измерване и оценки на здравното състояние на населението е равнището на заболяемостта, която се разглежда в две направления: по обращаемост и хоспитализации. В първото направление се отчита броят случаи диагностицирани и лекувани в доболничната помощ. В сборниците „Здравеопазване“ за тях има данни до 2000г. и са класифицирани по МКБ-9. За периода 1980-2000г. регистрираните заболявания в лечебните заведения се движат от 15105684 за 1985г. до 10391299 за 2000г. За възрастта 0-17г. те са между 5399939 за 1985г. и най-ниски за 1995г. – 3605334, а за възрастта 18 и повече години от 9705745 за 1985г. до 6785965 за 2000г. Естествено е и регистрираните заболявания на 1000 души от населението да повтарят посочените тенденции. По класове болести за периода 1980-2000 г. водещи по обращаемост регистрирани заболявания са както следва: 1 – болести на дихателната система 2 - болести на нервната система и сетивните органи 3 – травми и отравяния 4 - болести на органите на кръвообращението 5 – болести на пикочо-половата система 6 – болести на кожата. Общо тези класове формират 72-75% от всички заболявания по обращаемост. Посочените показатели трябва да се приемат с известна условност, породена от кардиналните промени след 1990г., които са оказали влияние върху стойностите на показателите поради организационни,квалификационни, регистрационни и др. обстоятелства и причини. Това може да обясни постоянно намаляващите се стойности при влошаващи се демографски, икономически, социални и др. параметри.

Анализът на хоспитализираната заболяемост, изразена чрез броя болни \изписани плюс починали\ в стационарите на здравните и лечебни заведения е извършен за годините от 1970 до 2012г. през петгодишен интервал. През 1970г. са били хоспитализирани 1040201 лица, от които 234590 до 14 години и 805511 след тази възраст. На 100 души от населението те са съответно 12,3 общо, 12,1 до 14 год. и 12,3 над 15 год.т.е. хоспитализацията е почти еднаква за всички възрасти. За интервала 1970-1980г. хоспитализациите се увеличават с почти 40%, което продължава до 1990г., след което намаляват, като най-ниски са през 1999г. – 1091409. Проследявайки линията на динамика на показателя, ярко се очертава увеличение с около 50% за периода 1970-1990г., следвано от намаление до 2000г. – с около 23%. С въвеждане на новата система на финансиране през 2001г. започва стремително увеличение на болните, за да се стигне да 2040666 през 2012г. Отнесени към 1970г. броят им е почти двоен, без да се отчитат промените в броя на населението. (Граф. 1)

Граф. 1 Брой хоспитализации в периода 1985 – 2013 г.

Кривата има форма на двойно V, като най-ниските стойности са през 1970 и 2000г., която трудно характеризира тенденция тъй като не може да се приложат съответните медико-статистически методи за определяне и прогнозиране на посоката и интензитета.

Табл.1 Брой заболявания и структура /хоспитализирани/ на 100 000 д. население в Р. България за периода 1985 – 2000г МКБ 9

Класове болести	години											
	1985		1990		1995		2000		! темп на ръста			
Инфекциозни болести и паразитози	800	4,6	800	5	700	4,4	500	3,7	100	100	87,5	62,5
Новообразувания	500	2,9	600	3,5	700	4,6	1200	8,2	100	120	140	240
Кръв и кръв. органи	100	0,6	100	0,7	100	0,8	100,0	1,1	100	100	100	100
Ендокр.жлези, на хран, обм.и разстр.на имун.	400	2,2	400	2,4	400	2,9	400	3,1	100	100	100	100
Психични разстройства	300	1,5	300	1,6	200	1,6	500	3,4	100	300	66,6	166,6
Нервна с-ма и сетивни орг.	100	5,7	900	5,5	900	6,2	900	6,4	100	90	90	90
Болести на орг. на кръво.	180	10,2	180	10,6	1800	11,8	1900	13,2	100	100	100	105,5
Дихателната система	310	17,7	280	16,8	2500	16,8	1900	13,6	100	90,3	80,6	61,3
Храносмилателна с-ма	160	9,4	150	8,8	1400	9,3	1200	8,4	100	96,9	87,5	75
Пикочо-полова система	150	8,5	150	9,1	1400	9,1	1200	8,3	100	100	93,3	80
Бременност и раждане	370	21,5	350	20,7	2600	17,1	2000	14,4	100	94,6	70,3	54,1
Кожа и подк.	500	2,6	400	2,5	400	2,5	300	2,2	100	80	80	60

НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ - 2014, том 53, серия 8.3

тъкан												
Костно-мускулна с-ма	700	4,0	600	3,7	500	3,7	600	4,1	100	85,7	71,4	85,4
Вродени аномалии	100	0,4	100	0,5	100	0,4	100	0,6	100	100	100	100
Перинатален период	100	0,5	100	0,7	100	0,8	200	1,4	100	100	100	200
Симптоми, признаци	0,5	0,3	100	0,3	0	0,3	100	0,4	100	100	0	100
Травми и отравяния	1300	7,4	1300	7,6	1200	7,4	1100	7,5	108	100	92,3	84,6
Общо	17500	100	16800	100	15000	100	14200	100	100	96	85,7	81,1

Трябва да се подчертае, че за периода 1990-2012г. населението е намаляло с почти 1 700 000 души (около 20%), а хоспитализираната заболеваемост се увеличава с постоянни темпове. Възможните алтернативни обяснения са: влошаване здравния статус на населението, системни организационни слабости, неправилно извършена реорганизация на здравната система, нарушаване технологичната дисциплина за регистрация на болните и др. Съчетано с недофинансирането в размер на 20-30% за всички здравни заведения, това довежда до свръххоспитализация като компенсаторен механизъм за постигане баланс между приходи и разходи, главно за сметка на болни, които не се нуждаят от болнично лечение. Поради многообразието и спецификата на този процес, който има не толкова медицински, а по-скоро икономически измерения, той се нуждае от незабавен и детайлен анализ.

Табл.2 Брой заболявания и структура /хоспитализирани/ на 100000д. население в Република България за периода 2005 - 2012 МКБ 10

Класове болести	години									
	2005		2010		2012		! темп на ръста			
Инфекциозни болести и паразитози	678,0	3,3	904	3,6	709	2,5	84,8	113	88,6	
Новообразувания	1715	8,2	1578	6,2	1860	6,7	343	315,6	372	
Кръв и кръв. органи	148	0,7	189	0,7	215	0,8	148,0	189,0	215,0	
Ендокр.жлези и др	642	3,1	949	3,7	967	3,5	160,5	237,2	241,7	
Психични разстройства	615	3,0	689	2,7	682,0	2,4	205,0	229,7	227,3	
Нервна система	674	3,2	888	3,5	989,0	3,5	67,4	88,8	98,9	
Око и придатъци	502	2,4	768	3,0	875	3,1	136,3	133,8	228,6	
УНГ	187	0,9	372	1,5	422	1,5				
Болести на орг.на кръвообр	3002	14,4	3777	14,9	4017	14,4	166,8	209,8	223,2	
Дихателната система	3180	15,3	3123	12,3	2965	10,6	102,6	100,7	95,6	
Храносмилателна система	1636	7,9	2045	8,0	2471	8,9	102,2	127,8	154,4	
Кожа и подк. тъкан	382	1,8	433	1,7	544	1,9	76,4	86,6	108,8	
Костно-мускулната с-ма	1052	5,0	841	3,3	1366	4,9	150,3	120,1	195,1	
Пикочо-полова система	1472	7,1	1749	6,9	2076	7,4	98,1	116,6	138,4	
Бременност и раждане	1948	9,3	1861	7,3	1854	6,6	52,6	50,3	50,1	

Перинатален период	217	1,0	263	1,0	297	1,1	218,0	263,0	297,0
Вродени аномалии	89	0,4	75	0,3	83	0,3	89,0	75,0	83,0
Симптоми, признаци	72	0,4	80	0,3	134	0,5	72,0	80,0	134,0
Травми и отравяния	1317	6,3	1319	5,2	1510	5,4	101,3	101,3	116,5
Фактори на здр. състояние	1320	6,3	3544	13,9	3896	14,0	100	271,0	295,0
Общо	20848	100	25447	100	27932	100	119,2	145,4	159,6

Втората част от изложението разглежда структурата на хоспитализираната заболяемост за периода 1985-2012г. в два етапа: до 2000г. по МКБ 9 и след това по МКБ 10. В табличния материал е даден броят на хоспитализираните болни по класове болести на 100000 души от населението, структурата и разпределението им и темп на ръста спрямо 1985г. Тя е взета за основа, тъй като за периода 1970 – 2000г. хоспитализацията е най-висока през нея. През 1970г. хоспитализираните болни са били 12300 на 100000 човека и достигат 27932 през 2012г. т.е. увеличение от 2.3 пъти, а в сравнение с 1985г. увеличението е 1.6 пъти.

Интерес представлява проследяване на динамиката и интензитета на хоспитализираната заболяемост на болните по класове болести.

1.Инфекциозните болести през 1980г. са 800, намаляват до 500 през 2000г., стигат до 904 през 2010г. и намаляват до 709 през 2012г. Заемат относителен дял 5% в общата структура през 90-те години и спадат до 2.5% през 2012г. Темпът на ръст при основа 1985г. е най-нисък през 2000г. – 62.5% и най-висок през 2010г. – 113%.

2.Новообразуванията през 1980г. са 500, а през 2000г. стават 1200 т.е. увеличение от 1.2 пъти. За този период най-висока е заболяемостта на женска гърда, кожа, дихателна система, пикочо-полова и храносмилателна система. В следващите години има постоянен ръст и през 2012г. са 1860 или спрямо 1985г. са увеличени 3.7 пъти. В структурата относителният дял е 2.9% през 1985г., постоянно расте като най-висок е през 2000 и 2005г.- 8.2%. Темпът на ръст за целия период е 372%, най-висок за всички класове болести.

3.Клас болести на кръвта и кръвотворните органи заемат значително по-нисък относителен дял – от 0.6 до 0.8% и се движат между 100 и 215%000.

4.Болестите на ендокринната система, обмяната на веществата и храненето през 1980г. са 400%000, запазват тази стойност до 2000г., след което се увеличават и през 2012г. са 967%000 т.е. темп на ръст 241.7% и относителен дял от 3.5%. Водещо заболяване в този клас е захарния диабет, който е социално значимо заболяване и рисков фактор при исхемичната болест на органите на кръвообращението.

5.Психичните разстройства в началото на разглеждания период са 300%000 и до 1995г. намаляват на 200, след което нарастват до 500 през 2000г., за да стигнат 682%000 през 2012г. Относителният им дял се движи между 2.0-3.0%, а темпът на ръст за 27 години е 227.3%. трябва да се предвиди реорганизация на психиатричната мрежа, диспансеризацията, стационарната помощ, лечението на наркозависими лица, създаване на защитени жилища за психично болни с цел социализиране и по-добро изпълнение на терапевтичните програми. Само ще посочим, че през 1985г. в България има 56 психиатрични заведения със 7672 легла. През 2012г. има 12 психиатрични болници с 2438 легла и 7 центъра за психично здраве с 1144 легла. През 1985г. са лекувани 48743 психично болни, а през 2012г. те са 24914 – съотношение 2:1. Труднообясним е фактът, че при почти непроменен брой на лекарите (за 1985г. те са 596, а за 2012г. – 523) броят на лекуваните стационарно болни е намалял два пъти, при положение че нищо в структурата на психиатричните заведения не се е променило.

6. В клас болести на нервната система до 2000г. са включени и болести на сетивните органи (очни и УНГ), които в МКБ X-та ревизия са отделени в самостоятелни класове. За периода 1985-2000г. те се движат между 900 и 1000. В следващите години общо трите класа са от 1363 за 2005г. до 2287 за 2012г., а относителният им дял е от 5.5% в началото до 8.1% за 2012г., при темп на ръста 228.6% т.е. увеличение от 2.3 пъти.

7. Най-значимият клас е болести на органите на кръвообращението, който формира 65% от причините за умираанията през 1985г. и заема второ място по величина на показателите. На 100000 души болните са 1800 и до 2000г. се задържат на това равнище с относителен дял от 10.2 до 13.2%. След 2005г. показателите рязко се покачват на 3002, за 2010г. са 3777 и 4017 за 2012г. Относителният им дял също закономерно нараства до 14.4%, а темпът на ръст спрямо 1985г. е 232.2% т.е. повече от два пъти. Водещи са болестите: артериална хипертония, исхемична болест на сърцето в т.ч. остър инфаркт на миокарда. Те са и основните причини за повишаване на смъртността в страната. При сравнение с другите Европейски държави, където те също са с водещо значение, но има тенденция за намаление на смъртността от тях, при нас е обратно т.е. увеличаване със сравнително бързи темпове както на заболяемостта, така и на смъртността. За проучвания период болестите на органите на кръвообращението заемат първо място. В началото на периода те са били с 1300 по-малко от болестите на дихателната система, но след 27 години ги изпреварват с 1100 болни на 100000 и с 3.8% в структурата на класовете болести.

8. Болестите на дихателната система са с тенденция за намаляване, като от 3100 за 1985г. достигат 1900 през 2000г., след което растат до 2965%000 души и отстъпват първото място по относителен дял на болестите на кръвообращението поради увеличението на последните. Темпът на ръст, следвайки броя на болните, е нисък за 2000г. – 61.8%, а през другите периоди е сравнително еднакъв.

9. Болестите на храносмилателната система бележат спад само през 2000г. с 25%, след което силно нарастват в последните години – през 2010г. са 2045%000 и през 2012г. – 2475%000 с относителен дял 8.9%.

10. Болестите на кожа и подкожие заемат скромно място в хоспитализираната заболяемост от 300 до 500%000 с относителен дял от 1.6 до 2.5% и променлив, но нисък темп на ръста.

11. Болестите на костно-мускулната система за периода 1985-2000г. намаляват от 700 на 300%000 при относителен дял от 2.6 до до 2.2%. През 2005г. те се увеличават спрямо предходните до 1052 – 3.5 пъти и расте до 1366 за 2012г. Относителният им дял стига до 5%, а темпът на ръст е 195% при основа 1985г.

12. Болестите на пикочо-половата система почти през целия период са около 1400-1500 и нарастват през 2010 и 2012г. на 2076%000. Относителният им дял е в границите на 7-9%, а темпът на ръст е 138.4% към 2012г.

13. Бременност и раждане е с най-високи показатели през 1985г., когато все още има положителен (макар и минимален) естествен прираст. Броят на случаите е 3700 на 100000 човека. През следващите периоди те започват да намаляват и за 2000г. са 2000 като до края на периода – 2012г. намалението е по-слабо изразено – стигат до 1854. Относителният им дял се движи от 21.5% през 1985г. до 6.6% за 2012г., темпът на ръст е – 50.1% т.е. намаляват два пъти. В този аспект логично е да се проследи болестността през перинаталния период и вродените аномалии. Болестността през перинаталния период е постоянна до 2000г. – около 100 лица и се увеличава почти три пъти през следващите периоди. Вродените аномалии са също 100 за периода 1985-2000г., след което намаляват до 83 за 2012г. Темпът на ръст за първите е 291%, а за вторите – 83%. Относителният им дял е много нисък.

14. Осемнадесети клас Симптоми, признаци и отклонения от нормата поради незначителните му стойности и неопределеността на патологичните отклонения

няма да се анализира подробно. Само ще посочим, че до 2000г. в този клас почти няма болни, а в края на периода 2012г. те достигат 9754 или 133.5%000.

15.Травмите и отравяния почти за целия период се движат в близки граници, без тенденция за промени. На 100000 души те са от 1600 до 2500 и относителен дял 6-7%.

16.Последният дял болести, който липсва в МКБ-9, включва фактори, влияещи на здравното състояние на населението, по своите показатели и стойности се доближава до редица други класове. За 2005г. болните в този клас са 1320, през 2010г. - 3544, а през 2012г. – 3896 и са с относителен дял 14%. По величина на тези два показателя те са на второ място след болестите на органите на кръвообращението.

Най-показателен и коректен е анализът на динамиката и интензитета на хоспитализациите. Основата е 1985г., когато населението на България е почти 9000000 и могат да се вземат като база броя лекари, медицински персонал, лечебни заведения легла и т.н. Разбира се, при друга здравна система, за която приоритет беше създаване на мегаболници и стационаране на все по-голям брой болни. За периода след 1985г. общият темп на ръст намалява и през 2000г. е 81% т.е. болните са намалели с 19%. През следващия период 2005-2012г. той започва да се увеличава както следва: за 2005 – 119.2%, за 2010г.- 145.4%, 2012г. – 159.6%. Още по-силни са тези разлики при сравнение с 2000г. като респективно се увеличават с още около 20%. Този ръст от 59.6% спрямо 1985г. и 78.5% спрямо 2000г. е свързан и зависи, единствено в здравеопазването, от промяната в структура и организация на здравната система, а не от влошаване на здравното състояние на населението. Това е важно да се отидиференцира, тъй като тези два процеса са взаимно свързани и зависими. Ръстът по класове болести с висок относителен дял е най-силно изразен в новообразуванията – 372% и в болести на органите на кръвообращението – 232.2%. Много по-висок е темпът на ръст на втория клас, като само за 7 години се увеличава на 245.3% т.е. три пъти. По всяка вероятност това се дължи на предполагаеми, но неидентифицирани официално фактори, които не могат да бъдат отнесени към другите класове.

В заключение трябва да се отбележат няколко съществени факта: хоспитализираната заболяемост бележи значителен ръст след 2005г., което логично има връзка с променената схема на заплащане, а не с реално повишена заболяемост. Основен принос за това имат няколко класа заболявания – новообразувания, органи на кръвообращението, психически разстройства, очни и ендокринни заболявания, фактори на здравната система и т.н. За всяко от тях има логични, но и не толкова обяснения, което значи само едно – изнасяне на подробна информация от НЗОК и анализирането ѝ от независими институции.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Грива Хр., С.Христова, Т.Чолакова Здравни индикатори НЦЗИ.С 2000г.
 - 2.Здравеопазване НСИ Годишници за периода от 1980 до 2012г. \32 броя\
 - 3.Bulgaria Health system review Health system in transition Vol.14 №3 2012г.
- A.Dimova, M.Rohova, E.Moutafova, E.Atanasoava, S.Koeva, D.Panteli, Ewout van Ginneken

За контакти: Д-р М. Вичев, д.м., НЦОЗА, Нач. Отдел; тел.0291740 73;
e-mail - mvichev@mail. bg
Д-р К. Панайотов д.м.

Докладът е рецензиран.